VINDOBONA: O EXPERIENŢĂ CULTURALĂ

Olimpia BERCA

Cu peste zece ani în urmă, profesorul Ştefan Munteanu, autor al unui număr important de lucrări de referinţă (*Stil şi expressivitate poetică*, 1972, Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu" al Academiei Române; *Istoria limbii române literare*, 1978, 1983; *Limba română artistică*, 1981; *Introducere în stilistica operei literare*, 1995; *Studii de lingvistică şi stilistică*, 1998; *Cuvânt şi cultură*, 2000), publica o carte oarecum surprinzătoare – *Scrisori vieneze*. Un imbold, până atunci ascuns cu grijă, dar intuit, desigur, de cei care-i cunoşteau scrisul, îl face pe cercetătorul iubitor al afirmaţiilor exacte despre ştiinţa limbajului să-şi elibereze condeiul şi, cu voluptate, cu bucuria trăirii neîngrădite, să-şi noteze şi să-şi publice gândurile, pe care episodul unui lectorat la Viena i le-a prilejuit. *Scrisori vieneze*, jurnalul acestei experienţe culturale, apare, într-o primă variantă, în 1992, la Editura de Vest. Dar iată că autorul revine şi îşi tipăreşte, în 2002, la Editura Mirton, mai vechile pagini, sub titlul *Scrisori din Vindobona***,** într-o schemă „restructurată şi revizuită", dovedind, nu doar prin insistenţă, ci şi prin formula nou-adoptată, că e irezistibil atras şi de această postură. Comentatorul faptului literar-estetic devine creator de text literar, cercetătorul se transformă în prozator. Interesat, în calitatea sa de savant, de structurile artistice ale limbii române, profesorul se arată, deopotrivă, atras de un test, inedit pentru sfera sa de preocupări: acela de a pune la încercare limbajul în jocul propriului demers creator.

BDD-A12932 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:01 UTC)

Propunându-şi să consemneze cele mai importante întâmplări trăite în anii vienezi (*Scrisori vieneze*), profesorul Ştefan Munteanu constată că ceea ce a notat nu cuprinde întreaga scală a evenimentelor - nu a celor concrete, iscate de contactul nemijlocit cu o cultură mare, cu un oraş fascinant, cu oameni şi locuri, ci a *evenimentelor sufleteşti***,** pe care această apropiere le-a declanşat. Reluând „scrisorile", semnatarul se transformă treptat dintr-un observator inteligent şi atent într-un prozator, sedus de rezonanţe, atent la mişcările subtile ale sentimentelor, la combinatoria imprevizibilă a memoriei. Căci, dacă *Scrisorile vieneze* sunt încă ecoul impresiilor, consemnarea unui şir de date (legate de înfăţişarea acelui spaţiu, de arhitectura clădirilor, de istoria oraşului, de trepidaţiile vieţii lui culturale), *Scrisori din Vindobona* reprezintă mai mult: asumarea acestor impresii, transformarea lor din act de cunoaştere într-unul de creaţie. Lumea pe care Viena o oferă eruditului dascăl se asociază propriei sale lumi, experienţei sale biografice, celei de om al literelor şi al culturii, pentru a configura universul unui text, ce nu mai este nici jurnal, nici epistolă, ci *o poveste*, un examen de viaţă. Nu întâmplător titlul cărţii (în cea de a doua ediţie) se restrânge, schimbându-se dintr-un simplu semn denominativ într-unul conotat: „scrisorile" din *Viena* devin „scrisori" din *Vindobona***.** De ce numele roman, antic, al actualului oraş austriac modern? Mai întâi, pentru că aici se află *sâmburele*, nucleul, cetatea din Altwien, pe ruinele căreia, din bătrâna Vindobona, s-a ridicat strălucita capitală de azi. Apoi, aici, ni se spune, Marc Aureliu, „împăratul filozof", şi-a scris, în răgazurile pe care războaiele i le-au lăsat, „jurnalul", intitulat *Către sine însuşi***.** Amănuntul din urmă, reţinut de autor şi aşezat la începutul volumului, mi se pare la fel de semnificativ ca şi schimbarea titlului, pentru că dezvăluie tâlcul parcursului vienez, revăzut şi, în parte, resemantizat.Vorbind despre Viena, naratorul vorbeşte, cum ziceam, despre sine. Biografia oraşului

BDD-A12932 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:01 UTC)

devine treptat propria-i biografie. Cutreierându-i străzile, contemplându-i clădirile, descoperindu-i secretele, Ştefan Munteanu se descoperă, îşi regăseşte copilăria, anii de formaţie, studenţia, lecturile, meditaţiile, cu un cuvânt se *găseşte pe sine***.** Prin jocul subtil al unor oglinzi de refracţie, povestea Vienei, privită dinspre străvechea Vindobona, este povestea omului care scrie despre ea.

Cartea oferă cititorului foarte multă informaţie şi relevă vocaţia enciclopedică a profesorului Ştefan Munteanu. Date despre edificiile şi instituţiile importante ale burgului austriac, despre urmele românilor, aduşi de nevoile evenimentelor istorice ori atraşi de dorinţa de a-şi întregi şi desăvârşi cunoştinţele, se împletesc cu descrierea ansamblurilor moderne (magazine, pieţe), cu fulgurante portrete ale unor oameni întâlniţi întâmplător, pe stradă, la reuniunile de protocol, pe sălile Universităşii, cu evocarea unor prietenii. Din însemnările vii, străbătute de simţul fin al ironiei ori de nobila detaşare a celui care cunoaşte multe, aflăm o sumedenie de lucruri, nu numai despre urmaşa Vindobonei, ci şi despre cei care au poposit cândva acolo, ori o locuiesc acum. De la colegii universitari, la lectorii altor ţări şi până la omul obişnuit de pe stradă, din piaţa de legume şi fructe, din brutărie ori din tramvai, umanitatea evocată se mişcă, intră în dialog, cu o remarcabilă naturaleţe. „Cronicarul" ştie să construiască, din câteva tuşe, fizionomii şi personalităţi, sau să descrie atmosfera din două-trei linii fugare: o observaţie scurtă, dar necesară, un citat, reţinerea unui tic verbal. În paralel, cu umor şi cu aceeaşi capacitate plastică, povestitorul se autocaracterizează. În *Naschmarkt*, cea mai veche piaţă a cetăţii, unde se adăposteşte, încărcat de vestigii „memorabile", *Theater an der Wien*, o cunoaştem pe Frau Gertrude, cu salutul ei „suav şi prelung" (G*rüss Gott!*) şi cu mişcarea-tic, ce-o individualizează („aruncă, la intervale aproximativ egale, capul spre tavan, închizând ochii"). Impecabila curăţenie, cultul ordinii aduc subit

BDD-A12932 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:01 UTC)

în mintea autorului, printr-o foarte sugestivă aluzie, pe Dinicu Golescu. Ochiul atent observă nuanţele, stilisticianul strecoară o idee, o constatare (citând un foarte frumos pasaj din *Peregrinul transilvan* al lui Ion Codru Drăguşanu, notează: „Descrierile/…/au ca izvor/…/ceea ce s-ar putea numi o analogie *in absentia*"), plasează, alături de contemplare, comentariul unui fragment, al unei fraze, reţinute pentru substanţa ei, cum ar fi aceste cuvinte ale lui Cioran: „În aşteptare se manifestă, se revelează esenţa timpului".

Scrisori din Vindobona este o carte de învăţătură, o carte erudită. Numai că autorul a prelucrat această mare cantitate de cunoştinţe şi a predat-o cititorului în pasta seducătoare a unor pagini de reverie romanescă. O seamă de strategii (pe unele le-am pomenit deja), printre care abolirea constrângerii cronologice şi abandonarea naraţiunii în voia mişcărilor senzorilor sufleteşti, dar, mai ales, cufundarea în memorie, fixează scriesorile în acest cadru. *Timpul* (cum dovedeşte şi perspectiva din care autorul călătoreşte prin Viena zilelor noastre) e un personaj important al relatării. Altul este *Memoria*. Ea, memoria, distribuie momentele în succesiunea unui lung şir de spaţii suprapuse. Ştefan Munteanu şi-a compus volumul din rememorări. Naraţiunea este aici *amintire***.** Amintire a ceea ce a văzut şi trăit cât a predat limba română în capitala austriacă, a ceea ce a trăit (în plan existenţial şi spiritual-cultural) până atunci.

În *Postfaţa* volumului, răspunzând impulsului de a se clarifica asupra „scrisorilor", autorul notează, cu sentimentul eliberării, aceste reflecţii pe marginea unui text al lui Theodor W. Adorno: „Mă refer la reflecţiile filozofului german cu privire la modalitatea de evocare a unor experienţe din trecut ce se întîlnesc cu trăirile prezentului, amestecîndu-se şi continuîndu-se prin ele ca într-o naraţiune ale cărei capitole sînt alcătuite din episoade aparent despărţite ca desfăşurare în timp. Ele se leagă totuşi unele de altele, venind din altă parte şi de departe pentru a

BDD-A12932 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:01 UTC)

se întregi sub semnul imprevizibil al unui destin reconstituit în imaginaţie – şi aceasta din nevoia de a-şi găsi şi a-i da cursului vieţii un sens existenţial unitar prin regîndirea şi poate conversiunea lui în ceea ce subiectul ar fi dorit să fie."

Cartea unui spirit clasic, echilibrat, a unui învăţat în tainele stilisticii, *Scrisori din Vindobona* încântă nu numai prin densitatea conţinutului, ci şi prin limbajul fluent şi bogat. Ea este un succes, deopotrivă al autorului şi al Editurii Mirton, care, cum se vede din cuvintele de mulţumire ce-i sunt adresate, este sponsorul lucrării.

Paralela 45, martie 2004

BDD-A12932 © 2010 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:54:01 UTC)